

- Mendus, Susan, 1989. *Toleration and the Limits of Liberalism*. London: Macmillan.
- Mill, John, Stuart, 1859, 1995 (sv. övers). *Om friheten*. Lund: Natur & Kultur.
- Newton-Smith, W. H., 1981. *The Rationality of Science*. London: Routledge.
- Nozick, Robert, 1974. *Anarchy, State & Utopia*. New York: Basic Books.
- Olsson, Anders, R., 1992. *Yttrandefrihet & tryckfrihet*. Stockholm: Tidens Förlag.
- Peczenik, Aleksander, 1995. *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Stockholm: Norstedts.
- Petersson, Olof, m.fl., 1998. *Demokrati och medborgarskap*. Demokratirådets rapport 1998. Stockholm: SNS Förlag.
- Petäjä, Ulf, 2000. "Yttranden av ondo? En politisk-filosofisk analys av yttrandefrihetens gränser". Magisteruppsats vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Popper, Karl, 1966. *The Open Society and Its Enemies*. London: Routledge.
- Rawls, John, 1971. *A Theory of Justice*. London: Oxford University Press.
- Richards, David, A. J., 1974. "Free Speech and Obscenity Law: Toward a Moral Theory of the First Amendment" i *University of Pennsylvania Law Review*, nr 123.
- Ross, Alf, 1948. *Varför demokrati?* Stockholm: Liber Förlag.
- Rothstein, Bo, 1994. *Vad bör staten göra?* Stockholm: SNS Förlag.
- Scanlon, Thomas, 1977. "A Theory of Freedom of Expression" i Dworkin, Ronald (red.) *The Philosophy of Law*. New York: Oxford University Press.
- Schauer, Frederick, 1982. *Free Speech: a Philosophical Inquiry*. New York: Cambridge University Press.
- SOU 1983:70. *Värna yttrandefriheten*. Förslag av Yttrandefrihetsutredningen. Stockholm: Liber.
- SOU 2000:1. *En uthållig demokrati!* Betänkande av Demokratiutredningen. Stockholm: Fritzes.
- Sveriges grundlag och riksdagsordningen*, 1999. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Regionalisering och regionalism

Inledning

Ordet "region" har under de senaste 15-20 åren gjort ett minst sagt stormande intåg i det politiska språket ute i Europa, och under det senaste decenniet så även i Sverige.¹ Termen åsyftar vanligtvis den politiska mellannivå, "mesonivån", som återfinns någonstans mellan den centrala och den lokala. Orsaken till regionens attraktionskraft och nyhetsvärde står naturligtvis att finna i det allmänt vedertagna utvecklingsfenomen som går under benämningen "regionalisering", varigenom nationalstatens makt och auktoritet antas förskjutas till lägre beslutsnivåer, regioner, samt högre maktinstanser, framför allt EU. I de mest radikala varianterna av denna profetia förutspås slutstadiet i processen vara ett Europa bestående av den Europeiska Unionen och ett stort antal autonoma regioner, där natio-

nalstatens roll som ekonomisk och politisk aktör samt som identifikationsbas är kraftigt reducerad.

Genom ett uppmärksammat riksdagsbeslut 1996 har Sverige fått fyra regioner av vad som skulle kunna uppfattas som detta nya "europeiska snitt": Skåne, Kalmar, Gotland och Västra Götaland. Under en femårsperiod mellan 1997 och år 2002 bedriver de en försöksverksamhet med utökat regionalt självstyre, vilken innebär en betydande omfördelning av kompetenser från de centralstyrda länsstyrelserna till de demokratiskt förankrade regionförbunden. Förändringarna har av flera observatörer tolkats som att den europeiska regionaliseringsvågen nu håller på att erövra Sverige och att den svenska enhetsstaten befinner sig under kraftig omvandling.

Frågan om länspolitikens organisation är emellertid ingen nyhet på den politiska dagordningen utan har tvärtom varit en återkommande tvistefråga sedan 1960-talet. Placerad i ett historiskt perspektiv kan riksdagsbeslutet följaktligen betraktas som ett logiskt resultat av en

mycket långdragen förändringsprocess, vars egentliga inspirationskälla är kommunsammanslagningarna under 1950-, 60- och 70-talen, och ett sökande efter mer rationella styrelseformer (SOU 1995:27, avsnitt 2.3 passim; Beckman 1999). Utifrån ett sådant perspektiv rör det sig således knappast om någon "revolution" underifrån, utan om sedan länge omdebatterade administrativa reformer.

Oavsett vilken av dessa två konkurrerande förklaringsansatser som bedöms vara giltigast eller mest relevant, står det klart att på det retoriska planet så har det europeiska utvecklingsscenariot med "regionernas Europa" haft ett stort inflytande, bland politiker och tjänstemän såväl som i samhället i allmänhet. Detta språkliga inflytande gör sig påmint i tidstypiska formuleringar som "interregional konkurrens", "regional kraftsamling" och "regional identitet", för att bara nämna några exempel.

Denna artikel är en studie av regionretorikens intåg i svensk politik. *Syftet är närmare bestämt att belysa och problematisera de idémässiga aspekterna av regionalisering och regionalism samt att diskutera deras inflytande i det regionala självstyret som nu är på försök i Sverige.* Syftet utvecklas i tre moment: (1) Det första beskriver regionalisering och regionalism som idé, (2) det andra illustrerar dessa idéers genombrott i svensk politik och (3) det tredje konkretiserar illustrationen genom en fallstudie av de regionala tillväxtavtalen.

Regionalisering och regionforskning

I regionforskningen finns det en tendens att uppfatta framväxten av regioner i Europa som ett generellt och relativt homogent fenomen, vars kausala faktorer är gemensamma. Redan själva termen implicerar i praktiken ett sådant grundantagande. I litteraturen märks också en stor förkärlek för strukturella socioekonomiskt inriktade förklaringsansatser. Regionbildning framstår här nästan som en mer eller mindre automatisk process, vilken fortgår oberoende av de idéer och politiska aktörer som omger den; en process som är en naturlig konsekvens av en rad strukturella omvandlingar: ekonomins internationalisering och nätverkssamhällets utbredning i all-

mänhet samt EU-integrationen med dess inre marknad och strukturfonder i synnerhet (för en översikt se t. ex. Keating 1993 och 1995; Johansson 1995; Erlingsson 1999). Utan att förkasta denna forskningsinriktning vill jag hävda att den genom sitt något ensidiga perspektiv ger sken av en generalitet och ett genomslag som inte helt motsvaras av verkligheten.

Upprinnelsen till föreliggande studie har sin bakgrund i en stark övertygelse om att regionalisering handlar om mer än endast de materiella makrostrukturenas järnlagar. I motsats till den förhärskande synen, är avsikten att försöka visa på de immateriella faktorernas relevans och betydelse. Ansatsen bör därvid inte förstås som en lansering av en alternativ förklarande teori, utan snarare som ett försök att vidga forskningsfältet och ifrågasätta några av dess grundantaganden.

Det finns flera skäl att intressera sig för regionaliseringens idéer och deras inflytande på politikens aktörer. Först av allt för att politisk förändring förutsätter politiska beslut av politiska beslutsfattare. Decentralisering och regionbildning kan uppenbarligen inte ske av sig själva, varför forskningen måste fästa uppmärksamheten vid de politiska aktörernas uppfattningar, ståndpunkter och handlingar, oavsett om dessa välkomnar eller motarbetar regiondiskursens idéer. Regionalisering är på intet sätt en neutral och opolitiserad samhällstrend som saknar tvistefrågor och värden. Tvärtom spelar politiska intressen och ideologiska imperativ en viktig roll för processens utveckling och färdriktning (jfr Marks 1996).

För det andra råder det stor brist på substantiella definitioner av vad en region egentligen är och vilka som är dess politiska ändamål. Fenomenologiskt omfattar begreppet alltifrån Kalmar län med ca 250.000 invånare till den sydtyska delstaten Bayern med 11 miljoner invånare. Innehållsmässigt bär begreppet på ett omfattande och delvis motsägelsefullt idéarv, innefattande alltifrån ekonomisk nyliberalism till politisk kommunitarism och etnonationalistisk separatism till universalistisk euro-kommunism. Regioner och regionalisering blir följaktligen på samma gång både slagkraftiga, mångfacetterade och intetsägande begrepp. Deras till synes generella giltighet är ett direkt resultat av bristen på

definitions­mässig precision, vilken egentligen borde göra det problematiskt att uppfatta och tala om regionalisering som *ett* fenomen med *en* uppsättning orsaker och drivkrafter. Kan vi verkligen skönja samma principiella drivande kausalitet i Kalmar som i Skåne, i Västra Götaland som i Katalonien, i Emilien som i Skottland?

Slutligen, och framför allt, motiveras den här undersökningens idéanalytiska perspektiv av regiondiskursens inflytande på regionens aktörer, må det vara direkt eller indirekt. Även om det är långt ifrån självklart att det finns gemensamma definierande drag i det fenomen som vi kallar för regionalisering och även om det är problematiskt att utgå ifrån att regioner är direkt jämförbara med varandra, så finns det ett stort inslag av allmängiltighet i uppfattningen att regionalisering är ett relativt homogent och generellt fenomen. Detta är i sig en viktig iakttagelse att göra. Den generaliserande etiketten *regionalisering* är inte endast en beskrivning av en samhällelig förändringstendens, den är också en konstituerande handling som bidrar till att skapa och återskapa den förändring som den avser beskriva. Således kan det hävdas att regiondiskursen är en samling idéer som influerar politiska och andra aktörer att förstå eller till och med "upptäcka" framväxande regioner i en viss skepnad och med vissa förmodade attribut. Den uppmanar betraktaren att jämföra dem med ett europeiskt idékomplex samt att förstå dem i termer av detta. Teorin om regioner och regionbildning blir därför inte bara en beskrivande abstraktion av verkligheten, utan också en reifierande kraft bakom densamma.

Om idéer och idéers makt – analytiska utgångspunkter

I fokus för den här studien står regiondiskursen – idéerna, föreställningarna och språket om regioner och deras beskaffenhet. Regiondiskursen manifesterar sig i talet och den allmänna debatten om regioner och regionbildning. Men den är mer än endast dessa verbala yttringar. Den bör förstås som ett idékomplex innefattande både normativa och empiriska föreställningar om regionen och dess politiska roll i Europa. Den kan

inte bara betraktas som en neutral teknokratisk beskrivning av en samhällstendens, utan måste också förstås som ett politiskt projekt som harmonierar med vissa ideologiska ståndpunkter i högre grad än andra. Under de senaste 10-15 åren har regionidén upplevt något av en renässans i nyregionalismens speciella skepnad (se kap. 2), men historiskt sett är tankarna om regionen som en politisk och kulturell gemenskap inte nya. Tvärtom. Här finns ett rikt och politiskt laddat idéunderlag från varierande ursprung som skymtar igenom och underbygger retoriken (Gidlund & Sörilin 1993).

Det diskursiva elementet i regiondiskursen innebär att det inte bara rör sig om en beskrivning av regioner och regionalisering, utan att det också är en strukturerande och konstituerande samling idéer. Regiondiskursen är strukturerande såtillvida att den begränsar definitions­möjligheterna och tolkningsalternativen av det fenomen som benämns regionalisering. Genom sina beskrivningar predisponerar och konfigurerar den aktörernas perceptioner av fenomenet och ger företräde åt vissa tolkningar, definitioner och slutsatser, på bekostnad av andra. I det avseendet skulle den kunna liknas vid en "konceptuell" struktur, i det att den utgör den dominerande "berättelsen" om fenomenet. Eftersom regionaliseringen ytterst drivs av aktörer som naturligtvis influeras av eller åtminstone måste ta ställning till regiondiskursen, så blir den också konstituerande såtillvida att den formar och återskapar det fenomen den förmodas beskriva. Aktörernas handlingar blir således i någon mån avspeglningar av regiondiskursens representationer av regionen och dess utvecklingsriktning. Det går därför inte att i strikt mening separera diskursen från fenomenet, representationerna från verkligheten, eftersom de till stor del är ömsesidigt konstituerande (se bl. a. Giddens 1984 och Searle 1995 för en härledning och diskussion av dessa tankegångar).

Det är således inte sökandet efter ett sakernas "egentliga" förhållanden som står i centrum, utan hur dessa förhållanden representeras i olika berättelser om verkligheten, diskurser, och hur berättelserna i sin tur påverkar den sociala verkligheten (Howarth 1995). Ett citat av Foucault kan tjänstgöra som illustration av förhållandet.

We must not imagine that the world turns towards us as a legible face which we would have only to decipher; the world is not the accomplice of our knowledge; there is no pre-discursive providence which disposes the world in our favor. We must conceive discourse as a violence which we do to things, or in any case as a practice which we impose on them (Foucault 1984, 127).

I det här arbetet är det inte regiondiskursen i sig, utan dess konkreta innehåll och inflytande på det politiska systemet och dess aktörer som utgör studiens huvudfokus.³ Detta inflytande föreställer jag mig som uppdelat i två övergripande kategorier, direkt och indirekt. Det förstnämnda är relativt okomplicerat och består i den övertygelse med vilken fenomenet regionalisering beskrivs, förklaras och erbjuds åtgärder. Det senare är däremot mera svårgripbart eftersom det grundar sig i uteslutandet av alternativa definitioner och tolkningar. Regiondiskursen dominerar just av den anledningen att alla politikens aktörer tvingas positionera sig i förhållande till den, antingen som kritiker eller anhängare. Regiondiskursen utgör på så sätt den "inramande" definitionen på hela situationen, vars begrepp och terminologi samtliga aktörer i någon mån är nödgade att tillämpa och förhålla sig till. Det maktförhållande som därmed uppstår är inte direkt, utan indirekt och strukturellt (jfr Lukes 1974). Det består i själva begränsningen av val- och tolkningsalternativ som står till buds för aktörernas uppfattning och förståelse av fenomenet i fråga.

Artikels struktur

Artikeln är uppdelad i tre relativt fristående delar. Dessa knyts samman av det övergripande temat om regiondiskursen och dess manifestationer i det politiska systemet. Framställningen kan liknas vid en resa där vi börjar på ett abstrakt idémässigt plan för att sedan följa idéernas vandring till en alltmer konkret politisk kontext. Den första delen (kapitel 2) tar sin utgångspunkt i regionalism som en politisk rörelse och beskriver därefter mer utförligt innehållet i "nyregionalismen" – de senaste årens dominerande form av regional politisk mobilisering. Beskrivningen mynnar ut i en redogörelse för vad jag uppfat-

tar som nyregionalismens tre normativa grundpelare. Kapitlet bygger i första hand på forskningslitteratur om västeuropeisk regionalisering och de idéer som omgärdar detta fenomen.

I den andra delen (kapitel 3) försöker jag illustrera nyregionalismens intåg i svensk politisk debatt ur ett förändringsperspektiv. Detta görs med avstamp i en analys av regionfrågans bakgrund i svensk länspolitik och dess omvandling under 1990-talet. Underlaget till delstudien baseras företrädesvis på en genomgång av statens offentliga utredningar.

Slutligen görs i den sista delen (kapitel 4) en kort fallstudie av nyregionalismens inflytande på svensk regionalpolitik i en konkret samhällspolitisk fråga, tillväxtavtalen. Dessa tillväxtavtal och de partnerskap som utgör en central del av dem, förkroppsligar i hög grad den kursändring som ägt rum i svensk regionalpolitik under de senaste åren genom nyregionalismens inflytande. Kapitlet avslutas med en diskussion kring vad partnerskapen och dess bakomliggande idéer innebär för det regionala självstyrets reella autonomi. Materialet om tillväxtavtalen är hämtat dels från regeringens proposition *Regional tillväxt – för arbete och välfärd* (Prop. 1997/98:62), dels från beskrivningar och skrivelser hämtade från regeringskansliets hemsida.

I uppsatsens avslutande kapitel (5) försöker jag i några sammanfattande reflektioner summera analysens huvudargument och ge några allmänna rekommendationer för framtida regionforskning.

Regionidén och dess konstituerande element

Vi har så här långt introducerat regiondiskursen som begrepp och analytiskt perspektiv. Syftet med det här kapitlet är att ge själva regionidén en mera specifik och empirisk substans, beträffande dess bakgrund och framför allt dess innehåll. Vilka konkreta idéer och värden är det egentligen som möter oss i regionidén?

Regionalism

Regionalism är, som redan har påpekats, ett sammansatt idékomplex med den enda gemen-

samma nämnaren att den åsyftar en förstärkning eller ett bevarande av regionen – förstådd som nivå närmast belägen under staten – som politisk instans (jfr Gidlund 1998a, 5-6). En tidig variant av detta politiska projekt uppstod i Frankrike vid det förra sekelskiftet. Det rörde sig i det fallet om en kulturgeografisk strömning med tydliga geopolitiska undertoner och föreställningar om människans underordning i förhållande till naturens suveränitet. Regionen framstod enligt dessa idéer som den mest adekvata politiska enheten på grund av det ekonomiska livets inordning under landskapets naturliga gränser och föreställda harmoni med naturens kretslopp. Som politiskt projekt vände sig denna *provinsialiska* franska regionalism i första hand mot moderniteten och dess mest centrala företeelse, industrialismen. Den centraliserande och byråkratiska staten blev, som symbol för rationalismen och samhällets atomisering, en självklar ideologisk motbild (Gidlund & Sörlin 1993, kap. 3).

En annan mera vital och livskraftig regionalism är den som skulle kunna betecknas *nationalistisk* och emanerar ur djupt rotade kollektiva föreställningar om historisk-kulturell särart och identitet. Denna nationalism har under det senaste seklet iklätt sig olika politiska skepnader, bl. a. den franska provinsialismens (t. ex. i det baskiska uppvaknandet vid förra sekelskiftet), men bör i första hand liknas vid ett mer eller mindre separatiskt frihetsprojekt. Hela projektet underblåses av en stark fientlighet mot vad som uppfattas som en illegitim statsmakt och strävan efter ett i historien ofullbordat nationalstatsbyggande. Den nationalistiska regionalismens idéer har under de senaste decennierna, framför allt under 1990-talet, vunnit gehör och spridning i form av ett generellt ifrågasättande av de gamla nationalstaternas legitimitet och centrums dominans över periferierna (se Rokkan & Urwin 1983; Johansson *et al* 1993; Tägil 1994).

En tredje form av regionalism är mera instrumentell och kan kallas för *konstitutionalistisk*. Den har uppstått som en politisk mobilisering för decentralisering och territoriell maktindelning i nyblivna demokratier. Det författningsmässiga befästandet av regioner med stor autonomi har i dessa fall, framför allt av vänsterkrafter, uppfat-

tas som en defensiv garanti mot auktoritära återfall (Sharpe 1993, 14ff; Putnam 1993, 19).

Demokratin står också i förgrunden för vad som skulle kunna uppfattas som de *kommunitära* tankegångar och mer radikala deltagardemokratiska ideal, där alla utmaningar mot staten och den liberala demokratinormen välkomnas. Det finns i denna tankefåra en tydlig förgrening till det tidiga 1900-talets anarkism som, paradoxalt nog, i sin tur kopplar den till den franska provinsialismen. Den kommunitaristiska regionalismen delar naturligtvis inte den sistnämndas konservativa traditionalistiska grundton, men de två förenas i kritiken av moderniteten och universalismen (Gidlund & Sörlin 1993, kap. 3). Här finner vi också en anknytning till ytterligare en form av regionalism, eller åtminstone partikularism: den humanistiska postmodernismen och dess sökande efter den regionala och lokala förankringen i den europeiska mosaiken.

Den nya regionalismen

I den under 1990-talet dominerande regiondiskursen är det emellertid inte någon av föregående avsnitts tankefåror som blivit dominerande, utan istället den ideriktning som har kommit att benämnas *nyregionalism* (Gidlund & Sörlin 1993). Det tongivande inslaget här är de ekonomiska utvecklingsstrategier som utarbetas för att främja ekonomisk konkurrenskraft på den internationella arenan. I centrum för dessa strategier står satsningar på infrastruktur, kunskapsintensiv industri och, inte minst, nära samordning mellan politik och näringsliv (Gidlund & Sörlin 1993, 190 och passim; Johansson 1995, kap. 2; Erlingsson 1999, kap. 2 och 5).

Förklaringen till nyregionalismens genomslagskraft i förhållande till andra ideriktningar står till stor del att finna i att den framställs som en deskriptiv (empirisk) teori, fri från värderingar, som på ett objektivt och teknokratiskt sätt beskriver och söker förklara ett utbrett samhällsligt fenomen. Men även om de normativa ståndpunkterna är betydligt mera subtila än i andra former av regionalism, så finns de där som implicita, givna hörnstenar för hela förklaringsansatsen och dess konstruktiva åtgärder. Kärnan i den deskriptiva argumentationen emanerar ur

föreställningar om ett överväldigande internationellt förändringstryck som underminerar statens möjligheter att bedriva effektiv makroekonomisk utvecklingspolitik. Dessa uppgifter förskjuts i allt större utsträckning till andra politiska nivåer och till mer avreglerade styrelseformer, vilka anses uppfylla den flexibilitet och beslutskapacitet som erfordras i en alltmer "internationaliserad" inrikespolitik. Bakom utvecklingen ligger marknadens tilltagande gränslöshet och storföretagens mobilitet, vilka leder till att den offentliga sektorn och den allmänna välfärden blir alltmer beroende av den privata sektorns och näringslivets internationella konkurrenskraft (Törnqvist 1998; Gidlund och Jerneck 2000; Kohler-Koch 1997; Stenelo 1990).

Ekonomier och näringsliv blir alltmer utlandsberoende och internationellt rörliga. Allt tydligare träder konturerna av ett gränslöst flödessamhälle med globala dimensioner fram. I denna värld förlorar den traditionella territorialstaten något av den betydelse den haft allt sedan 1800-talets dagar. [...] Det finns en omfattande forskning som tydligt visar att regionerna växer i styrka när territorialstaterna tappar kraft. Globaliseringen går hand i hand med regional pånyttfödelse (Törnqvist 1998, 57).

Särskilt tydlig är denna utveckling i EU där införandet av den inre marknaden innebär att nationsgränserna förlorar all juridisk betydelse för det ekonomiska kretsloppet inom unionen:

Regions just like nations become members of a 'penetrated system' [...] i.e. a system which is not just influenced by external actors powerful enough to impose their will from the outside, but a system that makes "external inference" legitimate (Kohler-Koch 1997, 4).

Enligt den nyregionalistiska argumentationslinjen måste det följaktligen bli politikens främsta uppgift att på lämpligaste storleksnivå organisera handlingskraftiga och konkurrensstarka ekonomiska aktörer som kan hävda sig på den europeiska arenan. Det är i det här sammanhanget som regionen kommer in i bilden. Om det är så att det ekonomiska livet till sin natur är regionalt snarare än nationellt i sin utbredning och förankring (se Jacobs 1984 för en generell diskussion),

så är den regionala politiska och/eller administrativa nivån bättre lämpad att bedriva tillväxtpolitik i ett gränslöst EU. Regionens närhet till de problem och utmaningar som uppstår ger den en komparativ fördel visavi staten som näringslivets koordinator och "dörröppnare". Begrepp som "flexibilitet", "dynamik" och "koordinerad handlingskraft" lanseras härvid som centrala honnörssord (Kohler-Koch 1997; Cappelin 1993; Newman 1996, 110-111). Ju högre grad av politiskt självstyre som regionen åtnjuter, desto större anses dess förmåga att leva upp till dessa värden vara (Nanetti 1996, 72).

Åberopandet av globaliseringens omvälvande konsekvenser för politiskt beslutsfattande och ledarskap, framstår som något av en "överideologi" i pragmatismens skepnad, ur vilken nyregionalismen hämtar näring. Den grundläggande föreställningen att det är ekonomin och företagen som går i bräschen i skapandet av det nya Europa ligger väl i linje med detta. Därtill påminner det också om nyregionalismens intima idémässiga anknytning till neofunktionalismen och det europeiska integrationsprojektet (Östhol 1996; Keating 1995). Michael Keating beskriver sambandet på följande sätt:

[T]echnocratic and rationalist observers, [...] note that with competences distributed in the most efficient manner between the Community and the regions, the nation-state will become functionally redundant. This is reminiscent of the early functionalist arguments [...] which argued that functional linkages would increasingly bypass the nation-state (Keating 1995, 10).

På en mera övergripande nivå finner nyregionalismen också en inspirationskälla i de nyliberala tankegångar som vann mark under hela 1980-talet. Förespråkandet av politikens underordnade roll i förhållande till ekonomin, och fokuseringen på avregleringar, gynnsamma företagsklimat och komparativa fördelar, kan tas som tydliga indikationer på denna koppling till nyliberala nyckelbegrepp. Den grundläggande aversionen mot svällande byråkratier och det politiska beslutsfattandets tröghet i det nyliberala idéfundamentet harmonierar väl med regiondiskursens decentraliseringsimperativ. Därtill har EU:s diffust utformade subsidiaritetsprincip fungerat

som ett demokratiskt legitimitetsargument. Hurvida närhetsprincipen i realiteten företrädesvis eftersträvar ekonomisk effektivitet eller deltagardemokratisk legitimitet är emellertid en omtvistad fråga (se SOU 1995:123, 9ff och passim; Törnqvist 1998, 71). Även om själva termen subsidiaritet i den offentliga retoriken har fått en positiv deltagardemokratisk klang, så finns det i praktiken inget självklart sådant samband. I litteraturen om regioner och regionbildning är det ett antagande eller en målsättning som hittills har ägnats föga intresse i jämförelse med den ekonomiska effektivitet och konkurrenskraft som den regionala nivån förmodas vara kapabel att utveckla. Subsidiaritetsprincipen kommer oftast in i efterhand som ett mer eller mindre självförklarande demokratiargument som i sig inte problematiseras.

Nyregionalismens tre outtalade normativa teser

Inom det nyregionalistiska manifestet är det, som jag ser det, tre politiskt laddade teser som ligger till grund för verklighetsbeskrivningar och handlingsrekommendationer. Om berättelsen i dess helhet skall framstå som logiskt konsistent är det mer eller mindre nödvändigt att dessa teser accepteras. Det förefaller mig också finnas en inbördes rangordning mellan teserna där den/de lägre rangordnade delvis är ett medel för att uppnå den/de överordnade tesen/teserna.

1. Den första av teserna är att politikens främsta uppgift bör vara att skapa gynnsamma förutsättningar för tillväxt och ekonomisk utveckling.
2. Den andra tesen är en positiv inställning till EU som ett politiskt och framför allt ett ekonomiskt projekt.
3. Den tredje och sista tesen är att enhetsstaten är ineffektiv som politisk organisationsform.

Nyregionalistiskt influerade beskrivningar av den regionala dynamiken börjar ofta i ”fel” ända av den här trilogin, nämligen genom att diskutera enhetsstatens ineffektivitet. Utifrån ett empiriskt perspektiv kan det te sig som en logisk ansats eftersom staten utgör det största hindret för regionaliseringen. Men om vi istället betraktar

nyregionalismen som en politisk rörelse, vilket jag redan har argumenterat för, är detta en högst missvisande utgångspunkt, eftersom vi då bara kan läsa oss till de överordnade värdena mellan raderna – ekonomisk effektivitet via europeisk integration. Nyregionalismen och dess ”maskerade” teser sprids istället som en empirisk teori, en beskrivning av någonting som händer oavsett om det är önskvärt eller inte. I detta är det i första hand rekommendationerna om statens politiska organisering och förhållandet till EU som vinner gehör. Ändå är just den ideologiska överbyggnaden central för beskrivningarna av den europeiska utvecklingsdynamiken och nationalstatens stagnation. (I andra avseenden och utifrån andra perspektiv kan nationalstaten knappast betraktas som stagnerande.) Denna ideologiska överbyggnad och dess potentiella kostnader – exempelvis i relation till mer traditionell välfärdspolitik – har dock så här långt tilldelats marginell uppmärksamhet i den politiska debatten, vilket är anmärkningsvärt med tanke på dess betydelse.

Regionfrågan i Sverige

Regiondiskursens idéfundament är i sin helhet varken homogent eller fritt från politiska värden, som föregående kapitel har försökt visa. Samtidigt tycks det som om frågans manifestationer och behandling varit förhållandevis befriade från politiserade diskussioner i Sverige. De nyregionalistiska strömningarna har närmast fått karaktären av både nya och opolitiska effektivitetsinriktade reformkoncept. Ändå har den länspolitiska diskussionen en lång historia i svensk politik. I det följande ges en kort bakgrund till den svenska länspolitiska debatten samt ett försök till förklaring av dess kraftiga omvandling under de inledande åren av det förra decenniet.

Bakgrund

Under hela efterkrigstiden har länen och deras verksamhet varit föremål för upprepade utredningar som i de flesta fall inte har medfört några egentliga politiska förändringar. I den halvsekelånga debatten är det framför allt tre ämnen

som stått i centrum: territoriell indelning, effektivitet och demokrati. Under femtiotalet gällde det i första hand den föråldrade länsindelningen, vilken genom demografiska och ekonomiska förändringar på flera håll inte längre framstod som naturlig. Länsindelningsutredningens betänkande (SOU 1961:40) ledde dock inte till någon lagändring. Därefter har länsindelningsfrågan varit ständigt återkommande på det offentliga utredningsväsendets dagordning utan att några märkbara förändringar ägde rum före mitten av 1990-talet⁴ (SOU 1995:27, 72ff).

Under 1960-talet vaknade en intensiv diskussion om effektivitet och demokrati till liv. Den mer eller mindre dikotoma synen på dessa två värden delade upp debattpositionerna i två block, vilka innehållsmässigt fortfarande framstår som aktuella. Det ena blocket förespråkade en länsdemokratisk linje med ökat folkstyre i länsstyrelsens utvecklingsfrågor, medan det andra intog en mera centralistisk och, som det förmodades, effektivitetsinriktad förvaltningslinje (SOU 1968:47). Under 1970-talet fortsatte debatten och ett visst demokratiskt inslag tillfördes länsstyrelserna genom införandet av lekmanstyrelser. Överlag råder det dock ingen tvekan om att det under hela perioden var effektivitetskriteriet, genom likformig centralstyrd planering och förvaltning, som var det prioriterade målet, inte det medborgerliga inflytandet (Beckman 1999; SOU 1995:27, kap. 2; SOU 1998:166, 29ff). Samma förhållande fortsatte att gälla under 1980-talet, även om länsdemokratikommittén i sitt slutbetänkande förordade ett överförande av kompetenser från länsstyrelser till landsting (SOU 1982:24).

Under 1980-talet skedde dock en annan typ av förändring: Gradvis spred sig uppfattningen att statens förmåga att utöva kontroll och styra genom långsiktiga planer var i avtagande. Inom länsforskningen lanserades begreppet "förhandlingsekonomi" som en definition av den dynamik och komplexitet som tilldrog sig allt större uppmärksamhet. I den bild av länspolitiken som växte fram uppfattades staten som en av flera parter i ett multilateralt förhandlingsspel. Den centrala frågan kom därmed att kretsa kring länsstyrelsens roll som samordningsagent snarare än centralstyrt implementeringsorgan (Jo-

hansson 1991, kap. 5; Beckman & Carling 1989). Statens förmodade sviktande kontroll över den regionala utvecklingspolitiken medförde att länsstyrelsernas upplevda legitimitetsproblem blev dubbelt; det vill säga inte endast grundat i bristen på demokratiskt inflytande utan också i länsstyrelsens ineffektivitet som generator för ekonomisk tillväxt. För den svenska centralstyrda modellen där länsstyrelsernas utvecklingsansvar i första hand motiverades utifrån effektivitetskriterier var naturligtvis det senare problemet mycket allvarigare än det förstnämnda (Beckman 1999).

Det fanns således vid 1980-talets slut tvivel kring länsstyrelsernas framtida roll i svensk regionalpolitik. Samtidigt var detta som föregående avsnitt har visat inte en ny situation och det fanns i realiteten få synliga tecken på något radikalt stilbrott. Därom vittnade 1991 års samordnade förvaltningsreform, vilken syftade till ett stärkande av länsstyrelsens roll som statens företrädare på den regionala nivån med framför allt en handlingskraftig utvecklingspolitik som målsättning (SOU 1998:166, 31). Debatten var vid det här laget välkänd och statens förkärlek till centraliserade modeller stod till synes mer eller mindre fast. Det är därför i ett annat perspektiv som de efterföljande årens kursändring och den europeiska regiondiskursens genomslag måste betraktas.

Ett formativt moment

Retrospektivt framträder det sena 1980- och det tidiga 1990-talet som en tid av stora politiska omvälvningar. Detta gäller inte bara världspolitiskt utan också i Sverige. I det inhemska samhällsklimatet finner vi flera omständigheter som är centrala för att få perspektiv på regionidéernas inflytande i den svenska politiska debatten. Den ekonomiska recessionen och välfärdsstatens omdiskuterade "kris" växte efterhand till ett mer eller mindre öppet ifrågasättande av den offentliga sektorns organisation. Detta i sin tur öppnade dörren för alternativa idéer om förhållandet mellan politikens organisering och den ekonomiska utvecklingen (Fernández 1998). Sveriges förestående medlemskap i EU spädde onекligen på beslutsfattarnas osäkerhet och föreställning-

en att omvälvande förändringar stod för dörren (Jacobsson 1997). Under dessa omständigheter fick den ”europiska dimensionen” alldeles uppenbart en stor betydelse i den svenska politiska debatten. Regionberedningens slutbetänkande vittnar i hög grad om ett upplevt behov av att anpassa svensk länspolitik till europeiska förhållanden:

De multinationella företagen kommer att bli mer intresserade än nu av de regionala förutsättningarna för företagsetableringar, främst arbetskraft, kommunikationer, utbildning och forskning, kultur och miljö (SOU 1995: 27 i Törnqvist 1998, 73).

De framgångsrika regionerna i Europa med vilka svenska regioner i framtiden måste konkurrera, har i regel väl utformade utvecklingsstrategier med betoning av goda utbildnings- och forskningsmöjligheter. För att bli konkurrenskraftiga behöver därför även de funktionella svenska regionerna utforma och förverkliga sådana strategier (ibid.).

Det stundande EU-medlemskapet och den ekonomiska krisen, vilka präglade det tidiga 1990-talet, utlöste således den regionala omorganisation som nu är under försök. Jag vill emellertid också hävda att de gjorde mer än så. De lämnade sitt tydliga avtryck i regionaliseringsprocessen och dess idéer genom att ge den en speciell inriktning, ett delvis nytt innehåll och ett sammanhang: ett formativt moment. Detta formativa moment karakteriserades av en sammansmältning i tid och rum mellan flera händelseförlopp som gav en gammal fråga ett nytt ansikte. Den ekonomiska och den europeiska dimensionen av regionbildningsprocessen bör av den anledningen inte förstås som bakomliggande kausala faktorer. Istället skulle jag vilja beskriva dem som delar av en kontext med vissa begränsande förutsättningar och villkor såväl som handlingsutrymmen och valmöjligheter. Dynamiken i gränsytan mellan olika processer skapade med andra ord ett utrymme för förändring, men förändringen var också beroende av situationens aktörer och deras tolkning av situationen. Tydligast manifesterade detta sig i de dåvarande två skånska länen, som gick i spetsen för de presumtiva svenska pionjärregionerna (Johansson

1999:103, kap. 2). I grunden låg ett djupt missnöje med vad som upplevdes vara en mycket handlingsförlamande länsindelning – den ”administrativa röran” (se SOU 1993:97, bilaga 7). Vidare var den långvariga ekonomiska stagnationen i Malmö, där flera av de drivande aktörerna för övrigt fanns, ett problem som skrek efter politiska reformprogram. Regionernas Europaretorik erbjöd en effektiv och medryckande argumentation till dessa problem, som dessutom var aktuell – inte minst i Malmö där närheten till kontinenten och sedermera symbolmakten i Öresundsbron med stor framgång underbyggde de regionalistiska strömningarna inom den politiska eliten (Fernández 1998; SDS 98/05/17). I en skrivelse till regeringen framställde de två lärens kommunförbund och landsting samt Malmö Stad situationen på följande sätt:

Skåne har genom sitt geografiska läge landets bästa möjligheter att dra nytta av den fria rörligheten av kapital, arbetskraft, varor och tjänster, som blir ett resultat redan av EES-avtalet. Närheten innebär emellertid också en ökad konkurrens för lokala företag som är inriktade på den egna hemmamarknaden. Konkurrenstrycket ökar och kommer ytterligare att öka strukturomvandlingen i regionernas näringsliv. Många grundläggande förutsättningar vi levt under kommer att förändras (SOU 1993:97, 197).

I förhållande till de andra nyblivna svenska regionerna blev Skåne något av en förgrundsgestalt och pionjär (Johansson 1999:103, kap. 2). Det fanns naturligtvis ett mått av pragmatism och medvetenhet i användandet av den europeiska regionretoriken, men det fanns också en påverkan på ett avsevärt mera genomgripande såväl som övergripande idéplan; en övertygelse om att Sverige var på väg in i en ny och kvalitativt annorlunda era, och att regionbildningsimperativet inte bara var ett politiskt projekt utan en ohejdbar samhällsutveckling som gick hand i hand med det nya samhället.

Från regionalpolitik till regional utveckling

Det finns anledning att dra slutsatsen att sammansmältningen av flera händelser och aktörer i

ett formativt moment gav den svenska regiondebatten och regionbildningsprocessen en inriktning som den annars inte hade fått. För det första uppstod det, genom den ekonomiska krisen, en mottaglighet för regiondiskursens idéer. För det andra så fanns det i dessa regionidéer nära kopplingar till EU-integrationen. Men framför allt så innebar den europeiska nyregionalismens förespråkande av regionala beslutsförsamlingar i syfte att gynna "flexibelt", "snabbt" och "handlingskraftigt" agerande, att demokrati och ekonomisk effektivitet inte längre uppfattades som oförenliga värden. I propositionen om den regionala samhällsorganisationen (Prop. 1996/97: 36) som antogs av riksdagen 1996 motiverades den regionala försöksverksamheten med avseende på dessa två kriterier. En kritisk granskning av frågans bakgrund i svensk politik och dess behandling under de senaste åren visar emellertid att det fortfarande är det utvecklingsekonomiska effektivitetsmålet som är det viktiga, medan det ökade inslaget av demokrati närmast är ett instrument för att uppnå detta mål (SOU 1999:103, kap. 5; Arnå 1999). Det demokratiska inslaget bör därvid närmast förstås som överföringen av beslutskompetens från nationell till regional politikernivå, och inte till medborgarna. Det ligger väl i linje med nyregionalismens syn på regionens arbetsfördelning och organisation, där det med demokrati vanligtvis avses representation. I en undersökning av de nya regionerna konstaterar Jörgen Johansson följande:

Tilltron bland ledande länsaktörer är mycket stor vad gäller de nybildade regionorganens samordningspotential. För försökens demokratimål är tilltron inte lika stark. Om vi betraktar försöken ur ett medborgardemokratiskt perspektiv framkommer istället stor tveksamhet och skepsis i mitt utvärderingsmaterial (Johansson 1999:103, 99).

Synen på regionen som aktör på en "all-europeisk inrikespolitisk" arena är ett annat karaktäriserande tema i nyregionalismen. Detta drag går igen i de svenska försöksregionerna i form av en allmän medvetenhet om det ömsesidiga beroendet till omvärlden, såväl som i skapandet av speciella "omvärldsenheter" och "utrikespolitiska" handlingsstrategier. Handlingsstrategierna är

inte bara geografiskt gränsöverskridande utan har också till väldigt stor del fokus ställt på gränsöverskridning och samarbete mellan offentlig och privat sektor. Genom s. k. partnerskap mellan politik och näringsliv skall ett konkurrensstarkt och handlingskraftigt agerande på den europeiska arenan underlättas. Tydligast manifesterar sig detta i de tillväxtavtal som har förhandlats fram med regeringen.

Tillväxtavtalen och det regionala självstyret

Ett viktigt led i den svenska statsmaktens "nya" regionalpolitik är de regionala tillväxtavtalen. Syftet med dessa är att tillsammans med landets regioner och län utarbeta långsiktiga strategier för ekonomisk tillväxt och välfärd. Den bakomliggande argumentationen och motiveringen lägger mycket stor vikt vid ekonomins internationalisering och Sveriges medlemskap i EU. Detta, hävdas det, skapar ett allt större behov av att stärka de svenska regionernas handlingskraft och ekonomiska välstånd så att de kan möta konkurrensen från omvärlden. Kungstanken i denna handlingsstrategi är territoriell och sektoriell decentralisering. Den förstnämnda ger regionerna ett väsentligen utökat handlingsutrymme i utvecklingsekonomiska frågor. Den sistnämnda decentraliseringen innebär en inbjudan till det regionala näringslivet att delta i utformningen av de tillväxtfrämjande strategierna.

För de län som deltar i försöket med regionalt självstyre utgör tillväxtavtalen i någon mening själva elddopet. Det är den största uppgift som regeringen tilldelat regionerna och den tangerar de flesta av självstyrets kompetensområden. Vid försöksperiodens slut kommer erfarenheterna därav att väga mycket tungt i utvärderingen av det regionala självstyret.

Det här kapitlet är en kort fallstudie av tillväxtavtalen. Syftet är att inom ett konkret och empiriskt avgränsat område illustrera och diskutera konsekvenserna av regiondiskursens inflytande i svensk politik. Tillväxtavtalen erbjuder i det hänseendet ett ypperligt exempel, dels på grund av att de i hög grad återspeglar nyregionalis-

mens grundpelare, dels för att de sannolikt kommer att ha en stor betydelse för regionalpolitikens framtida utformning i Sverige.

Regional utveckling – förutsättningar, mål och medel

De regionala tillväxtavtalen är treåriga utvecklingsplaner som kommer att sjösättas under år 2000. Planerna har utarbetats på ett, i förvaltningshistorisk belysning, okonventionellt sätt genom ett antal förhandlingsrundor mellan central och regional nivå. I de självstyrande försöksregionerna vilar huvudansvaret för tillväxtavtalens utformning och genomförande hos de nyinrättade regionstyrelserna – på Gotland hos kommunstyrelsen – medan det i resten av länen är länsstyrelsen som bär huvudansvaret.

Den övergripande målsättningen med tillväxtavtalen är att främja en hållbar ekonomisk tillväxt och sysselsättning i enlighet med varje regions specifika förutsättningar:

... att utifrån de förutsättningar som finns i varje region stimulera en hållbar ekonomisk tillväxt som kan bidra till fler och växande företag och därmed ökad sysselsättning för både kvinnor och män. (Prop. 1997/98:62, s.64)

Och...

... att åstadkomma en bättre samverkan och helhetssyn mellan de organ som arbetar med tillväxt- och sysselsättningsfrämjande åtgärder på lokal, regional och central nivå. (Regeringskansliet, s.1)

De regionala utvecklingssatsningarna inriktar sig på en handfull kärnområden. Näringslivet är givetvis ett sådant, där regeringen eftersträvar en större lyhörighet inom den offentliga sektorn för företagets behov. Ett närliggande kärnområde är arbetsmarknadspolitiken, vilken dels hänger ihop med det regionala näringslivets situation, dels med kort- och långsiktiga satsningar på kompetensutveckling och utbildning. Ett tredje område som starkt betonas i samtliga län är utbyggnad av infrastrukturen – även om en sådan framförhållning är betydligt långsiktigare än tillväxtavtalens treåriga – och ett fjärde är anpassningen till och utnyttjandet av EU:s strukturfonder (Regeringskansliet).

Tillväxtavtalens bakomliggande problembild är dels de tilltagande ojämlikheterna mellan olika regioner i landet, dels den ökande konkurrensen från europeiska regioner. I propositionen *Regional tillväxt – för arbete och välfärd* (Prop. 1997/98:62) noterar regeringen att det tidiga 1990-talets ekonomiska kris och de åtföljande besparingarna i välfärdssystemet har skapat stadigt växande klyftor mellan landets svaga och starka regioner. Vissa regioner, exempelvis Öresund och Mälardalen, präglas av en kraftig utvecklingsdynamik medan andra plågas av långvarig stagnation och befolkningsminskning. Det handlar emellertid om betydligt mer än endast efterdyningarna av den ekonomiska lågkonjunkturen. Ekonomins tilltagande globalisering och den europeiska integrationen medför att statens förmåga att styra och fördela välfärden mellan regioner blir alltmer begränsad. I pläderandet för nya regionalekonomiska strategier märks ständiga återkopplingar till nyregionalismens kärnelement (se kap. 2). Förutsättningsscenariot målas upp i termer av konkurrensen från regioner på den europeiska arenan, statens trögrörlighet som enhetlig aktör och behovet av samordning av politik och näringsliv:

Globaliseringen av ekonomin, t. ex. integrationen inom den Europeiska Unionen, ändrar på ett markant sätt med vilka medel regeringen kan påverka de ekonomiska processerna i Sverige. Det faktum att varor, tjänster, kapital och arbetskraft kan röra sig fritt över långa avstånd begränsar utrymmet för en nationellt självständig ekonomisk politik. För att skapa goda förutsättningar för produktionen av varor och tjänster som ger höga inkomster och en hög välfärd måste politiken istället inrikta sig mot andra åtgärder som främjar företagets utvecklingskraft. [...] Regioners utvecklingsmöjligheter måste ses i ett internationellt utvecklingsperspektiv. Alla regioner i landet måste ges förutsättningar att utvecklas i likhet med motsvarande regioner i andra länder. (Prop. 1997/98:62, s.15)

I det sammanhanget framstår regionalpolitiken som ett centralt medel för regeringens målsättningar om ökad sysselsättning och välfärd. De övergripande värdemässiga målsättningarna, "hållbar tillväxt, rättvisa och valfrihet" (Prop.

1997/98:62, s.2), avslöjar inga nyheter. I det avseendet erbjuder istället tillväxtavtalens handlingsstrategier betydligt mer av intresse än själva målsättningarna.

Vilka är då de nya handlingsstrategier som förespråkas? Som nämndes i inledningen till kapitlet så kan de övergripande sammanfattas med begreppen territoriell och sektoriell decentralisering. Med den första avses en vertikal förskjutning av beslutskompetens till lägre politiska/administrativa nivåer. Den andra innebär en motsvarande horisontell förskjutning från offentlig till privat sektor, i det här fallet framför allt till näringslivet. Låt oss behandla de två i tur och ordning.

Den territoriella decentraliseringen motiveras främst av politikens tilltagande komplexitet som gör ett samfällt kollektivt agerande allt svårare. Regionen upplevs i det perspektivet som en lämpligare nivå än den centrala för att organisera försvaret av den nationella välfärden och den internationella konkurrenskraften: "... regionalpolitiken och den nya regionala näringspolitiken [skall] bidra till att alla regioner lämnar sitt optimala bidrag till nationens tillväxt" (Prop. 1997/98:62, s. 15). I så måtto utgör det regionala självstyret inte ett värde i sig, utan ett medel för att bevara Sveriges välfärd och relativa obundenhet. Statsmaktens nya roll blir enligt den här modellen att skapa förutsättningar för och stimulera effektivt regionalt tillväxtarbete – en koordinator och uppbackare snarare än kontrollant och regent. Samtidigt förmodas de specifika kunskaperna och erfarenheterna i regionen utnyttjas på ett bättre sätt genom decentraliseringen så att varje region får en "skraddarsydd" handlingsplan:

Utgångspunkten är att besluten skall fattas av dem som berörs, att ansvaret skall tas lokalt och regionalt och att så många människor som möjligt skall engageras. Det regionala inflytandet över tillgängliga resurser skall öka, liksom möjligheterna att använda resurser mer flexibelt än tidigare. Med den lokala och regionala mobiliseringen som motor kan tillväxten och sysselsättningen i hela landet få fart. (Politik för fortsatt tillväxt, s. 3)

Den andra formen av decentralisering i den nya regionalpolitiken är den sektoriella. Den sektoriella decentraliseringen i regionalpolitiken innebär rent konkret att utvecklingspolitiken skall bedrivas i harmoni och samråd med det regionala och lokala näringslivet. Denna strategi som här formulerats på central nivå skall äga rum inom ramen för s. k. partnerskap. Syftet med partnerskapen är att bygga handlingskraftiga koalitioner som med förenade krafter kan verka effektivt för tillväxt. De förväntade "synergieffekterna" är en återkommande metafor i pläderandet för partnerskapsmodellen. Effekten innebär att ett sektorsövergripande samarbete leder till större handlingskraft och därigenom större vinster än om varje part agerar enskilt.

Grundidén i de regionala tillväxtavtalen är att näringslivets efterfrågan skall vara styrande för vilka insatser som görs. Insatserna skall genomföras och finansieras av olika parter i samverkan. På så sätt uppnås bättre resultat än om var och en agerar enskilt. (Budget 2000)

De konkreta formerna för samarbetet mellan politik och näringsliv specificeras inte av regeringen mer än att det skall vara de aktörer som har en direkt inriktning mot (och inflytande i) utvecklingsekonomiska frågor. På den offentliga sidan har, förutom regering och region-/länsstyrelser, givetvis kommunerna varit direkt inblandade i utformningen av varje läns förhandlingsunderlag (se Dahlsson 2000). Andra offentliga aktörer som regeringen föreslår är olika statligt finansierade organ med regional representation, t.ex. länsarbetsnämnder, arbetsmarknadens parter och universitet och högskolor. Inom den privata sektorn nämns i första hand olika intresseorganisationer som kan tala för och representera näringslivet (Regeringskansliet, s. 5). Vad gäller parternas roller och grad av medverkan så finns det inte heller i det avseendet några direkta uppmaningar eller rekommendationer från central nivå. Det kan röra sig om allt från "idégivare och organisatör till finansär och genomförare". Partnerskapets funktion hänförs i första hand till den inledande fasen där tillväxtavtalens innehåll utformas, men det finns en ambition att samverkan skall leva vidare och att näringslivets röst

också skall göra sig hörd i genomförandefasen (Regeringskansliet, s. 5).

Partnerskapsmodellen bör förstås som ett fall av en mer generell förändring i politikens styrelseformer inom lokal- och regionalpolitiken. Förändringen har i den engelska begreppsfloran myntats som en relativ övergång från "government" till "governance" (se Rhodes 1997), det vill säga en övergång från traditionella hierarkiska styrningsformer till lösligare samarbetsformer i nätverk. Förändringen innebär ett närmande och en överlappning mellan offentlig och privat sektor där politikens aktörer agerar i samspel med aktörer från det civila samhället och näringslivet i komplexa och ömsesidiga beroendeförhållanden. Den politiska eliten kommer därmed att bära förhållandevis färre inslag av auktoritativ och autonom beslutsfattare. Kännetecknande blir istället rollen som lyhörd koordinator och koalitionsbyggare kring centrala politikområden, såsom tillväxt och sysselsättning. Amerikanska och brittiska studier visar hur sådana samverkansmönster, omfattande aktörer från olika organisationer och sektorer, kan utvecklas till långvariga och stabila maktkonstellationer (*regimer*) med en hög grad av samförstånd och integration (se Stone 1989; Stoker 1995). I Sverige har, om än i blygsammare utsträckning, liknande samverkansformer noterats i en studie av politiska maktstrukturer i Malmö vid 1990-talets början (se Jerneck 1993).

De bakomliggande orsakerna till politikens förändrade villkor kopplas i den här forskningen vanligtvis till samhällets och ekonomins internationalisering. "Trolösa" företag, investeringar och människor rör sig allt friare över kommun-, region- och nationsgränser. Samtidigt medför de territoriella decentraliseringsvågorna, som varit ett karakteriserande inslag i de flesta av Västeuropas länder, ett tyngre lokalt och regionalt ansvar för välbefinnande och tillväxt (Sharpe 1993). Den relativa självständigheten från statlig styrning och kontroll medför inte bara ökad handlingsfrihet, utan leder också till mindre ekonomisk trygghet och en större utsatthet för externa aktörer. Konkurrensen mellan städer och regioner i jakten på företagsetableringar och inflyttning har följaktligen blivit ett centralt inslag i den subnationella politiken. Att kunna er-

bjuda attraktiva företags- och boendemiljöer som kan rendera tillväxt och skatteintäkter är en fråga av närmast existentiell dignitet. Partnerskapet uppfattas som en effektiv form att möta denna utmaning (Elander 1999).

För att återvända till den svenska kontexten så är själva partnerskapsmodellen en konkretisering av den generella samverkan mellan politik och näringsliv som eftersträvas i regeringens "nya regionalpolitik". Givet det nyregionalistiska förutsättningsscenarioet med den europeiska förändringsdynamiken, nationalstatens ineffektivitet och konkurrensen mellan regioner och städer, uppfattas denna samverkan mellan privat och offentligt som både en nödvändig strategi och en naturlig utveckling. I slutändan förväntas den gynna både den enskilda regionen och statens integritet. Samtidigt väcker idén frågor om det regionala självstyret och dess demokrativärden. Vad innebär egentligen tillväxtansvaret i allmänhet och partnerskapen i synnerhet för de folkvalda organens autonomi i de självstyrande försöksregionerna? Det är till denna fråga som vi avslutningsvis vänder oss.

Regionala partnerskap – ett vingklippt självstyre?

Det regionala självstyret innebär att regionens politiska ledning, inom ramarna för väljarnas mandat, skall kunna agera som en *autonom* enhet. Autonomi skall här förstås som ett demokratiskt värde, en norm för den regionala nivåns integritet gentemot omgivande strukturer och aktörer. Normen fastställer själva formen för det politiska beslutsfattandet, oberoende av beslutens innehåll och eftersträfvade utfall. I det här sammanhanget är det framför allt autonomi inom det diffust formulerade ansvarsområdet "regional utveckling" som är av intresse, eftersom det sammanfaller med tillväxtavtalen och partnerskapen.

Autonomi är emellertid ett svårfångat begrepp. Att vara autonom är att vara förmögen att handla i enlighet med sina egna intressen och preferenser. Autonomi förutsätter *handlingsfrihet*, ett tillstånd av oberoende, men kräver också *handlingskraft*, förmågan att utnyttja nämnda handlingsfrihet (Lundquist 1987, 38). I prakti-

ken är dessa två enheter inte separata utan hänger ihop och påverkar varandra. Begränsad individuell frihet är ofta priset för hög kollektiv handlingskraft och vice versa. Valfärdspolitik brukar rättfärdigas med att den ger alla medborgare makt och resurser att utnyttja sina rättigheter i det politiska systemet. På motsvarande sätt bestrids de flesta former av sådan ekonomisk omfördelning från nyliberalt håll med hänvisning till att de kränker individens frihet. Vi har således två *begreppsliga* dimensioner av autonomi: handlingsfrihet och handlingskraft. Hur kan vi tillämpa dessa på regionen?

På motsvarande sätt som ovan kan vi, i enlighet med King och Pierre (1990), *empiriskt* urskilja två övergripande dimensioner av subnationell autonomi som korresponderar mot de tidigare diskuterade decentraliseringstyperna. Den första dimensionen är den *territoriella autonomi*, det vill säga autonomi i förhållande till central och andra politiska nivåer inom staten. Denna autonomi är formell i den meningen att den specificeras genom ett antal juridiskt reglerade ansvarsområden som ingår i det regionala självstyret. I realiteten är dock avgränsningen långt ifrån knivskarp eftersom de konkreta sakfrågorna ofta överlappar olika ansvarsområden och politiknivåer. Den andra dimensionen är autonomi gentemot den privata sfären, den *sektoriella autonomi*. Den här formen av autonomi har att göra med politikens relativa oberoende av ekonomiska och andra särintressen inom regionen. Det regionala självstyret gör per definition anspråk på båda dessa autonomidimensioner. I praktiken kan vi dock tänka oss hot mot regionens autonomi med hänsyn till i första hand en bristande handlingskraft.

Politisk handlingskraft kräver resurser. Ekonomiska åtstramningar och minskat statligt stöd till kommuner och andra subnationella nivåer har varit ett kännetecknande inslag i de flesta västeuropeiska länder under 1990-talet, så även i Sverige (Sharpe 1993; Gustafsson 1992). Samtidigt så förväntas samma självstyrande organ hantera allt fler ansvarsområden (Elander 1999, 327). Svaret på denna till synes olösliga ekvation är ökat samarbete med den privata sektorn och finansiering från näringslivet. Den här strategin går igen, som vi tidigare har noterat, i rege-

ringens "nya" politik för regional utveckling, framför allt representerad av tillväxtavtalen och deras partnerskap. Partnerskapen skall med andra ord ge regionerna den handlingskraft som deras handlingsfrihet erfordrar. Utifrån vårt autonomivärde utgör emellertid ett sådant beroende av resurser från den privata sektorn ett principiellt problem. Samtidigt som det stärker regionens territoriella autonomi i förhållande till den centrala nivån så försvagas den sektoriella. Partnerskapen och andra samarbetsformer samlas kring de sakområden och projekt där den privata och den offentliga sektorns intressen sammanfaller. I den mån regionen som politisk organisation är beroende av privata medel för att kunna agera effektivt och handlingskraftigt, blir konsekvensen att de områden som är av strikt offentligt intresse marginaliseras. Det vill säga, den ökade *handlingskraft* som regionen vinner genom samarbete med aktörer utanför den offentliga sfären, sker på bekostnad av regionens *handlingsfrihet* att självständigt välja politikens inriktning och prioriteringar. Förhållandet kan illustreras enligt fyrfältsmatrisen i figur 1.

I den översta rutan till vänster är det egentligen inte relevant att tala om autonomi eftersom både politisk handlingsfrihet och handlingskraft är låg. I den regionala kontexten finner vi här länsstyrelsemodellen, det vill säga frånvaron av ett politiskt självstyrande organ. Den rutan är därför ointressant för den fortsatta framställningen. Längst ner till vänster återfinns regionalt självstyre med partnerskap. Genom samverkan och koordination mellan politik och näringsliv erhåller regionen större handlingskraft, men det sker på bekostnad av handlingsfriheten. Det omvända alternativet är rutan längst upp till höger, vilket innebär att regionen väljer ett mera självständigt alternativ, men med begränsade möjligheter att bedriva en handlingskraftig politik. Den sista varianten är rutan nederst till höger. Utifrån vårt autonomiperspektiv representerar denna variant idealet, eftersom den kombinerar en hög handlingsfrihet med hög handlingskraft. Den förutsätter emellertid att regeringen överför tillräckliga resurser för att det regionala självstyret skall kunna bedrivas relativt oberoende av näringslivet och den privata sektorn i stort. Den förutsätter också att resurserna från central nivå

		Handlingsfrihet	
		Låg	Hög
Handlingskraft	Låg	Länsstyrelsen	Självstyre med knappa resurser
	Hög	Självstyrelse med partnerskap	Självstyre med offentliga resurser

Figur 1. Det regionala självstyrets autonomi.

inte är "öronmärkta" för på förhand bestämda ändamål.

Om det regionala självstyret skall leva upp till sin målsättning att vara just *självstyrande* måste de politiska organens reella autonomi problematiseras. Så här långt förefaller det som de enda tillgängliga alternativen är hög handlingskraft eller hög handlingsfrihet, knappast båda två. De regelbundet återkommande förhandlingarna mellan regioner och regering om budgetens storlek kan, om inte andra indikationer gör det, tas som ett intyg på att försöksregionernas möjligheter att förverkliga självstyret upplevs som begränsade. Man kan naturligtvis fråga sig vad som utgör en rimlig omfattning på den offentliga finansieringen i det här sammanhanget. Icke desto mindre tycks regeringens stora tilltro till sektorsöverskridande partnerskap vitna om att det rör sig om en varaktig kursändring i regionalpolitiken.

Hur skall vi då utifrån vårt autonomiperspektiv värdera denna kursändring? Frågan är svårare att besvara än vad ovanstående resonemang kanske ger sken av. Ytterst är det troligtvis en empirisk fråga som måste besvaras från fall till fall beroende på hur samarbetsformerna inom partnerskapen gestaltar sig mera konkret. Det krävs betydligt mera djupgående undersökning-

ar av konkreta samarbeten med avseende på vem som reglerar, finansierar och producerar samt i vilken utsträckning och hur ofta (jfr Lundqvist 1991, 213). Naturligtvis föreligger inget principiellt problem med att näringsliv och politik samverkar inom gemensamma intresseområden i syfte att uppnå "synergieffekter". Sådana samarbets- och samförståndsinsatser är knappast någon nyhet i svensk politik. Däremot kan det finnas en påtaglig risk med att göra de regionala självstyrelseorganen direkt beroende av partnerskap med organisationer och företag inom den privata sektorn, såsom ett medel att finansiera den politiska verksamheten.

Själva partnerskapsidén lämnar det öppna vem som skall ingå och hur samverkan skall ske. I det avseendet erbjuder den ett intressant alternativ för hur olika samhällsgrupper kan samverka inom problemområden av sektorsövergripande karaktär. Men studier av lokala partnerskap i Storbritannien och av implementeringen av EU:s regionala strukturfonder uppvisar en tämligen negativ bild. Partnerskapen tenderar att förstärka inslaget av elitstyre – ett problem som för övrigt klingar bekant från den svenska regiondebatten – och marginaliserar resurssvaga och sämre bemedlade samhällsgrupper snarare än tvärtom, vilket ibland hävdas (Elander 1999).

I den svenska kontexten står det klart att partnerskapsmodellen, så som den har lanserats, i hög grad speglar nyregionalismens förespråkande av avregleringar och privatisering som medel för att uppnå större konkurrenskraft på den europeiska arenan. Det talas betydligt mer om effektivitet och tillväxt, och betydligt mindre om medborgerligt deltagande, politisk integritet och demokratisk öppenhet. Detta kan inte betecknas som annat än symptomatiskt för synen på regionen och dess självstyre så här långt.

Avslutande reflektioner

Regiondiskursen har varit den här uppsatsens övergripande tema. Mitt huvudargument har varit att regiondiskursen inte bara är en beskrivning av ett existerande fenomen, regionbildning, utan att den också i viss utsträckning skapar det fenomen den förmodas beskriva. Vi kan likna processen vid en idéspredning som påverkar vårt sätt att uppfatta och tala om den politiska världen. Under 1970- och 1980-talet var det ingen som talade om regioner och regionalisering i Sverige. Idag ingår dessa termer i den dagliga vokabulären hos politiker och tjänstemän, och det rör sig inte om ett språkbruk som kan lånas in helt instrumentellt. Terminologin hyser ett inboende arv med associationsmönster som konfigurerar våra tankebanor och vår förståelse av regionen som politisk organisationsform. Därmed inte sagt att regionbildning är en ”påhitad” företeelse. Men den är inte heller ett objektivt faktum som existerar oberoende av våra handlingar och beteendemönster. Det är just våra handlingar och beteenden som skapar regionen och ger den politisk betydelse.

Med utgångspunkt i detta grundantagande är det två övergripande frågor som tillägnats merparten av uppsatsens analytiska vedermoder: 1) Vilka idéer och värden utgör kärnan i regiondiskursen och 2) vilket inflytande har dessa idéer haft och har de i den svenska kontexten? Avsikten med detta sista kapitel är att ge några avslutande reflektioner kring de två frågorna samt att ge några förslag till ämnen som regionforskningen bör ägna mer intresse åt i framtiden. Reflektionerna bör inte uppfattas som uttömmande

för uppsatsen i dess helhet, utan snarare som en tillspetsning och förlängning av de viktigaste argumenten.

Regionalisering som politiskt projekt

Syftet med uppsatsen första del (kapitel 2) var att, i kontrast till den gängse teknokratiska framställningen av västeuropeisk regionalisering, försöka blottlägga regiondiskursens underliggande normativa idéfundament. Precis som tidigare former av regionalism är också nyregionalismen ett politiskt projekt som ytterst söker uppnå vissa politiska värden. Bland dessa värden tycker jag mig kunna urskilja tre stycken av överordnad betydelse. Det första manifesterar sig som en nyliberalistisk influerad syn på förhållandet mellan politik och ekonomi. Det andra är ett bejakande av EU och den europeiska integrationsprocessen. Medan det tredje yttrar sig som en kritik av enhetsstatens brist på ekonomisk effektivitet och handlingskraft. De tre teserna hänger ihop och utgör den ideologiska plattformen för lanserandet av regionernas frammarsch. Regionen antas förkroppsliga en politisk organisationsform som dels är tillräckligt lyhörd och flexibel för att agera för ekonomisk tillväxt i samförstånd med näringslivet, och dels kan stimulera den europeiska integrationsprocessen och den inre marknadens dynamik. Den centralistiska enhetsstaten blir härigenom något av en ideologisk motbild.

I den svenska kontexten är det relativt lätt att se hur dessa idéer har gjort sitt intåg från början av 1990-talet och framåt. Detta var vad jag försökte visa i analysens andra del (kapitel 3). Rent terminologiskt är den relativa övergången från ”regionalpolitik” till ”regional utveckling” ett talande exempel. Kursändringen ägde rum samtidigt som den ekonomiska krisen och Sveriges närmande till EU via EES-avtalet och ansökan om medlemskap. I denna brytningspunkt vann nya idéer mark som på olika sätt ifrågasatte välfärdsstaten och den offentliga sektorns organisation. Nyregionalismen erbjöd ett slagkraftigt alternativ till de centralstyrda länsstyrelserna. Dess speciella perspektiv på regionalism och regionalisering tycktes erbjuda en attraktiv lösning på både effektivitets- och demokrati frågor-

na som den gamla länsadministrationen brottades med. Ett ökat handlingsutrymme för och samarbete mellan de regionala aktörerna utgör därvid den nya strategin för att försvara och öka regionernas såväl som rikets ekonomiska välstånd. Samtidigt framställs dessa decentraliseringar av beslutskompetens som en demokratisering av den regionala nivån – allt i enlighet med EU:s subsidiaritetsprincip.

Demokratifrågan har dock så här långt spelat en underordnad roll i det nyregionalistiska projektet. Subsidiaritet är ett ytterst vagt begrepp och det är på inget sätt självklart att "regionernas renässans" kommer att leda till en länsdemokratisk motsvarighet. I analysens tredje och sista del (kapitel 4) genomfördes därför en kort fallstudie av tillväxtavtalen i syfte att ge ett konkret exempel på den "nya regionalpolitiken" och dess förhållande till demokratifrågorna. Särskilt intressant i det sammanhanget är den allt populärare partnerskapsmodellen, vilken i hög grad återspeglar nyregionalismens tillväxtimperativ. De regionala partnerskapen mellan privat och offentlig sektor väcker en del viktiga frågor om det politiska självstyrets autonomi och förmåga till självständigt agerande. Det är min personliga uppfattning att demokratiaspekterna i realiteten har beretts väldigt lite utrymme i försöken med regionalt självstyre. De fyra försökslänen befinner sig i någon mån under ständig utvärdering från centralt håll och det finns en väldigt stor press på regionernas företrädare att prestera konkreta resultat, såsom framgångsrika utvecklingsprojekt och ekonomisk sanering. I det avseendet kan man med gott fog påstå att det regionala självstyret står och faller med den ekonomiska tillväxten, medan de "mjukare" demokratifrågorna – som är mycket svårare att mäta och tillskriva ett exakt värde – ständigt hamnar i skymundan. Denna viktfördelning, mellan effektivitet och demokrati (till den förras fördel), bottnar till stor del i utformningen av och förväntningarna på det regionala självstyret samt, naturligtvis, de idéer som ligger bakom.

En agenda för regionforskning

Regionbegreppet i sig är på samma gång både substanslöst och fullt av möjligheter. Dess inne-

håll är kraftigt varierande och tolkningsmöjligheterna omfattande. Detta är utan tvekan en viktig anledning till dess breda genomslag i det partipolitiska spektrat under senare år. I Sverige har i princip varje parti kunnat skraddarsy sin egen variant och regionalismens evangelium har i realiteten accepterats av samtliga politiska partier.⁵ Något tillspetsat skulle det kunna hävdas att precis som en gång demokratin så har regionalismen blivit en "överideologi" (jfr Tingsten 1945), vars grundläggande teser är allmänt vedertagna och står oemotsagda i det politiska spelet. Bara de mera ingående utformningarna och prioriteringarna av olika målsättningar är föremål för partipolitiska kontroverser. I regionalismens fall är dock, än så länge, politiseringen av begreppets innebörder mer latent än aktiv. Den inneboende ideologiska laddningen i 1990-talets nyregionalism har sålunda inte ägnats något större intresse i den offentliga debatten, vilken primärt har kretsat kring de tekniska frågorna. Sannolikt beror detta till stor del på att det regionala självstyret ännu inte har konsoliderats. Den yttre hotbilden – kravet att gentemot Stockholm kunna agera som en effektiv förhandlingspart och att vid försöksperiodens slut kunna redovisa ett gott resultat – kastar fortfarande sin skugga över regionförsöken, vilket frammanar intern sammanhållning och ett ständigt sökande efter konsensus mellan de politiska aktörerna.

Mot bakgrund av denna beskrivning av regiononfrågan i svensk politik är det några forskningsfokus som jag skulle vilja framhålla som särskilt intressanta inför framtiden. För det första anser jag rent generellt att forskningen borde ägna större uppmärksamhet åt idéer och deras betydelse i olika regionbildningsprocesser. Vilka idéer är det som utgör själva innehållet och substansen i den svårfångade regionidén? Detta innebär att regionbegreppet problematiseras och relateras till olika ideologier och politiska värdefrågor. Ett första steg i den riktningen är att, som jag har försökt göra, inte enbart betrakta regionidén som en beskrivning av en process eller företeelse, utan också som ett politiskt projekt, regionalism. Vad jag rent metodologiskt efterlyser är med andra ord idéanalyser som försöker fånga samspelet mellan det politiska pro-

jektets underliggande idéer och samhällsutvecklingen i stort.

Väl i linje med denna första rekommendation ligger ett andra, mera konkret, intressefokus—de politiska partierna. Det normativa idéfundament som jag har försökt tydliggöra i den nyregionalistiska mobiliseringen kan tas som intäkt för att det finns en latent ideologisk konfliktdimension i den svenska regionbildningen. Det förefaller högst sannolikt att denna kommer att bli mer aktiv efterhand som tiden går och det regionala självstyret konsolideras (om det nu inte avvecklas helt, vill säga). Givet en sådan utveckling kommer de politiska partierna, såsom representanter för olika ideologiska ståndpunkter, att få en betydligt mer framskjuten roll än vad de haft så här långt. Det forskningsmässiga värdet av ett explicit fokus på partiernas förhållande till regionen är därför högst relevant. Det förstärks dessutom av faktumet att det mig veterligen inte gjorts någon samlad undersökning av det slaget. Sannolikt finns här kraftiga skiljelinjer, inte bara mellan utan också inom partierna, som kommer att få stor betydelse i takt med regionens politisering.

Den sista forskningsrekommendationen som jag skulle vilja lyfta fram är förhållandet mellan demokratiskt självstyre och regional tillväxt. Vad innebär egentligen regionalt självstyre? Rekommendationen är vid det här laget föga originell, då demokratifrågorna under senare år rönt allt större uppmärksamhet (se t. ex. Johansson 1995 och 1999; Gidlund 1998b; Elofsson & Rindelj 1998; Erlingsson 1999; Jerneck & Sjölin 2000). Men dess betydelse kan ändå inte nog understrykas. I den här studien är det framför allt partnerskapen och deras eventuella konsekvenser som har diskuterats. Att säga något generellt om partnerskapsmodellen är mycket svårt eftersom den kan implicera många olika saker. Hur dess praktiska tillämpning skall värderas måste i slutändan bli en empirisk fråga och det är en viktig uppgift för forskningen att söka besvara den så väl som möjligt—andra har illustrerat vikten av detta på ett mycket slagkraftigare sätt än vad jag är förmögen att göra här (se Elannder 1999). I allmänhet så är förhållandet mellan det regionala självstyrets ekonomiska effektivitetsmål och demokratimål långt ifrån okompli-

cerat. Subsidiaritetsprincipen i sig kan inte tas som en garanti för att båda värdena automatiskt uppfylls. Hittills är det onekligen effektivitets-kriteriet som har stått högst på agendan. Vilka konsekvenser detta kommer att få för självstyrets demokrativärden återstår att se.

Christian Fernández

Noter

1. Den här artikeln har tillkommit och tidigare publicerats som en delrapport inom forskningsprojektet *Regionalisering och flemivådemokrati*, Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet. Forskningsprojektet leds av docenterna Magnus Jerneck och Mats Sjölin.
2. I Gotland sammanfaller län och kommun, vilket innebär att det är kommunen som svarar för det "regionala" självstyret.
3. Jag vill i det här sammanhanget understryka att detta inte är en diskursanalys i metodologisk mening. Den utgår dock ifrån uppfattningen att idéer och verklighet inte kan analyseras oberoende av varandra. I så måtto kan den beskrivas som vilande på ett *diskursteoretiskt* fundament.
4. Detta gäller med undantag för sammanslagningen av de två kalmarlänen 1971.
5. Ett undantag utgör Moderata Samlingspartiet som rent principiellt är emot införandet av en tredje folkvald nivå mellan den lokala och den centrala. I den praktiska verkligheten är emellertid partiets inställning mer nyanserad och i Skåne är det moderaterna som leder den borgerliga koalitionen som sitter vid makten.

Litteraturlista

- Amnå, Erik 1999: "Regionforskning". Föredrag vid den parlamentariska regionkommitténs seminarium den 24 mars 1999.
- Beckman, Björn 1999: "Regionforskning". Föredrag vid den parlamentariska regionkommitténs seminarium den 24 mars 1999.
- Beckman & Carling 1989: *Förhandlingsekonomi i regionalpolitiken*. Ds 1989:28. Arbetsmarknadsdepartementet.

- Budget 2000 – Arbetet med regionala tillväxtavtal intensifieras.* Faktablad från Regeringskansliet. Hämtad på: <http://www.naring.regeringen.se/tillvaxt/avtal/nyheter/index.htm#Regeringens>.
- Cappelin, Riccardo 1993: "Interregional Cooperation in Europe – An Introduction" i Cappelin & Batey (red.) *Regional Networking, Border Regions and European Integration*. London: Pion Ltd.
- Dahlsson, Henrik 2000: *Partnerskap som profylax – en studie av Region Skånes och några skånska kommuners samarbete om det regionala tillväxtavtalet*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen. Regionalisering och flernivådemokrati.
- Elander, Ingmar 1999: "Partnerskap och demokrati" i SOU 1999:83 *Globalisering*. Stockholm: Fakta Info Direkt.
- Erlingsson, Gissur 1999: *Regional pånyttfödelse: Ekonomi, demokrati och identitet i ett Europa under omvandling*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen. Regionalisering och flernivådemokrati.
- Fernández, Christian 1998: *The Bargaining Region*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen. Regionalisering och flernivådemokrati.
- Foucault, Michel 1984: "The Order of Discourse" i Shapiro, M (red.) *Language and Politics*. Oxford and Cambridge: Blackwell.
- Giddens, Anthony 1984: *The Constitution of Society: Outline of a Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Gidlund, Janerik 1998a: *Regionalisering & demokratisk legitimitet*. Regionförbundet i Kalmar län.
- Gidlund, Janerik 1998b: *Regioner och demokratisk legitimitet*. Stockholm: Landstingsförbundet.
- Gidlund, Janerik & Magnus Jerneck (red.) 2000: *Local and Regional Governance in Europe – Evidence from Nordic Regions*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Gidlund, Janerik & Sverker Sörlin 1993: *Det europeiska kalejdoskopet*. Stockholm: SNS Förlag.
- Gustafsson, Gunnel 1992: *Democracy in Transition – Swedish Municipalities and County Councils in the Local Territory*. Umeå: University of Umeå.
- Howarth, David 1995: "Discourse Theory" i Marsh & Stoker (red.) *Theory and Methods in Political Science*. Hampshire and London: Macmillan Press Ltd.
- Jacobs, Jane 1984: *Cities and the Wealth of Nations*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Jacobsson, Kerstin 1997: *Så gott som demokrati: Om demokratifrågan i EU-debatten*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Jerneck, Magnus 1993: "Malmö – porten till kontinenten?" i Stenelo & Norrving (red.) *Lokal makt*. Lund: Lund University Press.
- Jerneck, Magnus & Mats Sjölin 2000: *Regionalisering och flernivådemokrati – Skåne och Kalmar län. Rapport till PARK mars 2000*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen
- Johansson, Jörgen 1999: *Regionreform på försök – första stegen mot en regional samhällsorganisation*. Rapport till den parlamentariska regionkommittén, SOU 1999:103. Stockholm: Fakta Info Direkt.
- Johansson, Jörgen 1995: *Europeiska regioner: Regionforskning i empirisk och normativ belysning*. Örebro: Örebro Studies.
- Johansson, Jörgen 1991: *Offentligt och privat i regionalpolitiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Rune, Ralf Rönquist & Sven Tägil 1993: "Territorialstaten i kris?" i Tägil, S (red.) *Europa – historiens återkomst*, 2:a uppl. Hedemora: Gidlunds Bokförlag.
- Keating, Michael 1995: "Europeanism and Regionalism" i Jones & Keating (red.) *The European Union and the Regions*. Oxford: Clarendon Press.
- Keating, Michael 1993: "The Continental Meso: Regions in the European Community" i Sharpe, L J (red.) *The Rise of Meso Government in Europe*. London: SAGE Publications.
- King, Desmond S & Jon Pierre 1990: "Introduction" i King & Pierre (red.) *Challenges to local government*. London: SAGE.
- Kohler-Koch, Beate 1997: *Interactive Governance: Regions in the Network of European Politics*. Paper presenterat vid ESCA-USA Panel: "Europe's Regions in a New System of Governance". Seattle, USA.
- Lukes, Steven 1974: *Power: a Radical View*. London: Macmillan Press Ltd.
- Lundquist, Lennart 1987: *Implementation Steering. An Actor-Structure Approach*. Lund/Bromley: Studentlitteratur/Chartwell-Bratt.
- Lundqvist, Lennart J 1991: "Privatisering – varför och varför inte?" i Rothstein (red.) *Politik som organisation: Förvaltningspolitikens grundproblem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Marks, Gary 1996: "An Actor-Centered Approach to Multilevel Governance" i *Regional & Federal Studies*, Vol. 6, No. 2, s. 20-40.
- Nanetti, Raffaella 1996: "EU-Cohesion and Territorial Restructuring in the Member States" i Hooghe, L (red.) *Cohesion Policy and European Integration – Building Multi-Level Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Newman, Michael 1996: *Democracy, Sovereignty and the European Union*. London: Hurst & Company.
- Politik för fortsatt tillväxt*. Informationsblad från Regeringskansliet.

- Hämtad på: <http://www.naring.regeringen.se/tillvaxt/avtal/nyheter/index.htm#Regeringens>
- Proposition 1997/98:62 *Regional tillväxt – för arbete och välfärd*.
- Proposition 1996/97:36 *Den regionala samhällsorganisationen*.
- Putnam, Robert (1993): *Making Democracy Work – Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Regeringskansliet: *Ett avtal växer fram*. <http://www.naring.regeringen.se/tillvaxt/avtal/ettavtalvax/index.htm>.
- Rhodes, Robert A W 1997: *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Buckingham: Open University Press.
- Rokkan, Stein & Derek Urwin 1983: *Economy, territory, identity*. London: Sage.
- SDS (Sydsvenska Dagbladet Snällposten) 98/05/17.
- Searle, John R 1995: *The Construction of Social Reality*. London: Penguin Books.
- Sharpe, Laurence J 1993: "The European Meso: An Appraisal" i Sharpe (red.) *The Rise of Meso Government in Europe*. London: Sage.
- SOU 1998:166 *Regional frihet och statligt ansvar – en principiell diskussion. Betänkande av PARK*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1995:123 *Subsidiaritetsprincipen i EU. En expertrapport till EU 96-kommittén* (av Magnus Jerneck). Stockholm: Fritzes.
- SOU 1995:27 *Regional framtid. Regionberedningens slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1993:97 *Västsverige och Skåne – regioner i förändring. Delbetänkande av regionberedningen*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1982:24 *Vidgad länsdemokrati. Slutbetänkande av länsdemokratikommittén*. Stockholm: Liber.
- SOU 1968:47 *Förvaltning och folkstyre. Länsdemokratiutredningen*. Stockholm: Esselte AB.
- SOU 1961:40 *Länsindelningen inom Stockholms- och Göteborgsområdena. Betänkande avgivet av 1959 års länsindelningsutredning*. Stockholm: Esselte AB.
- Stenelo, Lars-Göran 1990: "Den internationaliserade demokratin" i Hansson & Stenelo (red.) *Makt och internationalisering*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Stoker, Gerry 1995: "Regime Theory and Urban Politics" i Judge & Stoker & Wolman (red.) *Theories of Urban Politics*. London: Sage.
- Stone, Clarence 1989: *Regime Politics: Governing Atlanta 1946-1988*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Tingsten, Herbert 1945: *Demokratiens problem*. Stockholm: Norstedts.
- Tägil, Sven 1994: "De historiska regionernas egenart" i Tägil, Persson & Ståhl (red.) *Närhet och nätverk – regionernas återkomst?*. Lund: Lund University Press.
- Törnqvist, Gunnar 1998: *Renässans för regioner*. Stockholm: SNS Förlag.
- Östhol, Anders 1996: *Politisk integration och gränsöverskridande regionbildning i Europa*. Umeå: Umeå Universitet.